

Vplivi dejanj organov odkrivanja v predkazenskem postopku na izvedbo sojenja v razumnem roku

Damijan Florjančič¹

Predkazenski postopek, kot je urejen v veljavnem Zakonu o kazenskem postopku, ureja vrsto predprocesnih dejanj, ki so v pristojnosti policije in praviloma nimajo formalno določene izvedbene oblike. Njihov pomen, namen in cilj je izslediti storilca kaznivega dejanja, ko so podani razlogi za sum, da je bilo kaznivo dejanje storjeno. Policija pa je v tem okviru pristojna izvršiti še nekatera druga predprocesna dejanja, katerih izvedba je povezana z odobritvijo preiskovalnega sodnika, s čimer ta dejanja pridobijo formalno naravo in imajo bolj daljnosežen vpliv na izvedbo nadaljnega kazenskega postopka, če in ko do njega pride. Ta dejanja policije lahko vplivajo tudi na izvedbo sojenja v razumnem roku. To velja zlasti za odločitev policije, ali se je v predkazenskem postopku odločila za ustrezne ukrepe in dejanja ter v ta namen oblikovala prepričljive pobude ali predloge bodisi državnemu tožilcu bodisi preiskovalnemu sodniku in kako je policija ukrepe in dejanja izvajala z vidika njihove zakonitosti oziroma zakonite pridobitve dokazov. Pri gospodarski kriminaliteti se v tem pogledu morebiti nakazujejo nekatere posebnosti. Ta prispevek se osredotoča na te posebnosti, in sicer na izvajanje prikritih preiskovalnih ukrepov, začasnega zavarovanja zahtevka za odvzem premoženjske koristi in na izvedbo nekaterih preiskovalnih dejanj po določbah 164. in 166. člena Zakona o kazenskem postopku z namenom predstaviti možen vpliv teh dejanj na izvedbo nadaljnega kazenskega postopka oziroma njihov vpliv na ustavno pravico do sojenja brez nepotrebnega odlašanja.

Ključne besede: sojenje v razumnem roku, sojenje brez nepotrebnega odlašanja, predkazenski postopek, prikriti preiskovalni ukrepi, začasno zavarovanje zahtevka za odvzem premoženjske koristi, preiskovalno dejanje

UDK: 343.1

1 Uvod

V Strategiji obvladovanja gospodarske kriminalitete v Republiki Sloveniji (2012: 2) je uvodoma navedeno, da je njen namen „sistematično odpraviti glavne probleme, ki so prepoznavni kot tisti, ki pristojne organe in institucije ovirajo pri njihovem učinkovitem in uspešnem obvladovanju gospodarske kriminalitete in korupcije v Sloveniji“. Kolikor to ocenjujemo z vidika pomena učinkovitosti in uspešnosti obvladovanja gospodarske kriminalitete, je mogoče takoj dodati, da tovrstno prizadevanje ne more obroditi sadov, če ne privede do zakonito doseženih obsodilnih sodb za ugotovljena kazniva dejanja s področja gospodarske kriminalitete. Če si v zvezi s tem poskusimo nadalje odgovoriti na vprašanje, kateri so „glavni problemi“, ki ovirajo doseganje navedenih rezultatov v sodnih postopkih, bomo gotovo kot enega glavnih razlogov identificirali, da sojenje ni izvedeno v razumnem roku. Vzrok za to je lahko v ravnanju subjektov in drugih udeležencev kazenskega postopka, lahko pa izvira že iz ravnanja organov odkrivanja v predkazenskem postopku.² To je tudi razlog za poskus osvetli-

tve nekaterih dejanj policije v predkazenskem postopku z vidika njihovega vpliva na izvedbo sodnega postopka v razumnem roku s poudarkom na gospodarski kriminaliteti.

2 Sojenje v razumnem roku

Ustava Republike Slovenije (2006) vključuje pravico do sojenja v razumnem roku³ v 23. člen kot pravico do sojenja brez nepotrebnega odlašanja, in sicer kot del pravice do sodnega varstva (Šturm, 2002).⁴ Čeprav gre pri tem v prvi vrsti za eno temeljnih človekovih pravic osebe, zoper katero se vodi kazenski postopek, je treba opozoriti tudi na drug vidik te pravice, in sicer na izvedbo kvalitetnega, vsebinsko pravilnega sojenja. Daljši postopek je lahko posledica hotenja zagotovi-

ki predkazenski postopek uvršča pred fazo (sodne) preiskave, tako da skupaj pomenita predhodni postopek, torej postopek, izveden pred glavno obravnavo. Več o vprašanju začetka in poteka kazenskega postopka glej v Dežman in Erbežnik (2003: 760–763).

¹ Mag. Damijan Florjančič, vrhovni sodnik na Vrhovnem sodišču Republike Slovenije.

² Pri čemer izhajamo iz sistematike Zakona o kazenskem postopku,

³ Ta pravica je sicer opredeljena že v prvem odstavku 6. člena Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin Sveta Evrope (1994).

⁴ Več o pravici do sojenja v razumnem roku glej v Dežman in Erbežnik (2003: 353–357).

ti dokazni standard gotovosti, potreben za obsodilno sodbo, vendar se po drugi strani s potekom časa dokazi težje zberejo tako zaradi njihovega uničenja, skritja, drugačnega izginotja kakor tudi zaradi vpliva drugih naknadnih dejanj storilca ali drugih oseb. S časom postajajo dokazi tudi vse manj zanesljivi zaradi večjih ali manjših spominskih izpadov pri storilcih kaznivih dejanj in drugih osebah, ki bi v zvezi s temi dejanji lahko izpovedovali. Zato je logično zaključiti, da čim hitreje se zberejo potrebni dokazi in drugi podatki o storjenem kaznivem dejanju za namen dokazovanja, da je bilo kaznivo dejanje izvršeno in za dokazovanje krivde domnevnega storilca, tem močnejša bo (praviloma) njihova verodostojnost. Posledično pa bo tak pristop pri zbiranju dokazov vsekakor vplival na izvedbo kazenskega postopka v razumnem roku.

Načelo sojenja v razumnem roku se nanaša na sodne postopke, torej tiste postopke, ki se formalno začnejo z določenim aktom sodišča in ko je zadeva v izključni pristojnosti sodišča.⁵ Glede na Zakon o kazenskem postopku (ZKP, 1994, 2007, 2008, 2009)⁶ in na stališča, sprejeta v procesni teoriji (Horvat, 2004), se kazenski postopek kot sodni postopek začne s procesnim dejanjem sodišča, iz katerega izhaja, da se strinja s tožilčevim zahtevom (prvi odstavek 19. člena ZKP), da se zoper določeno osebo začne kazenski postopek. Razmejitev med predkazenskim in kazenskim postopkom v določbah ZKP ni dosledno izvedena, kar je morda najbolj očitno pri možnosti policije, da po določbah 148.a člena ZKP opravi zaslišanje osumljenca v skladu z določbami ZKP, ki veljajo za zaslišanje osumljenca, in se lahko zapisnik o tem uporabi kot dokaz v kazenskem postopku. Po drugi strani pa so v zakonu predvideni tudi posegi sodišča v ta del policijske preiskave, na primer odreditev prikritih preiskovalnih ukrepov po določbah 149.a, 149.b, 150., 151. člena ZKP. V določeni meri gre torej za obojestransko preseganje ostre razmejitve med predkazenskim postopkom kot tipično policijskim poizvedovalnim in (policijskim) preiskovalnim delovanjem v zvezi z zaznanimi razlogi za sum, da je bilo kaznivo dejanje storjeno, in sodnim postopkom, začetim na podlagi zahteve upravičenega tožilca, ko je stopnja suma, da je določena oseba storila kaznivo dejanje, že na višji ravni utemeljenega suma. Kljub določenim sodnim posegom v predkazenski postopek je jasno, da ta s tem ni spremenil svoje narave in se zaradi tega morebiti prelevil v sodni postopek. Razlogi za določene pristojnosti sodišča v predkazenskem postopku ležijo drugje, in sicer v varstvu ustavno zagotovljenih človekovih

pravic in temeljnih svoboščin. Učinkovita sodna kontrola je bila v del postopka, ki je sicer v izvedbeni pristojnosti policije, uvedena zaradi garantne funkcije (Horvat, 2004). Zato ne moremo sprejeti zaključka, da bi bilo tudi v predkazenskem postopku neposredno veljavno načelo sojenja v razumnem roku, čeprav zakon v nekaterih primerih celo izrecno predpisuje roke, v katerih mora sodišče izdati ustrezno odločbo (osmi odstavek 149.a člena, drugi odstavek 152. člena ZKP). Prav tako je izvajanje odobrenih ukrepov časovno omejeno, vendar je razlog za to v omogočanju hitrega odzivanja policije na zaznane dejavnosti določenih (določljivih) oseb glede izvrševanja kataloško opredeljenih kaznivih dejanj⁷ in v časovni omejitvi posegov v človekove pravice. Vsekakor pa imajo lahko dejanja policije, tako tista, za katera je pristojnost določena v 148. členu ZKP, kakor tudi formalna preiskovalna dejanja, ki jih lahko policija izvede po 148.a členu ali 164. členu ZKP, ali druga dejanja, opravljena po odredbi državnega tožilca ali preiskovalnega sodnika, daljnosežne posledice za nadaljnjo učinkovito izvajanje (sodnega) kazenskega postopka in v tem pogledu tudi za izvedbo postopka v razumnem roku.

3 Pomen načela sojenja v razumnem roku za pregon kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete

Realno je pričakovati, da se še posebej v zadevah gospodarske kriminalitete kazenski postopki vodijo ne le zoper fizične osebe kot neposredne storilce kaznivih dejanj, temveč tudi zoper pravne osebe, prek katerih se praviloma ali večinoma odvija gospodarska dejavnost, v okviru katere je bilo izvršeno kaznivo dejanje. Zato je izvedba sojenja v razumnem roku v teh postopkih pomembna tudi z vidika čimprejšnje vzpostavitve zakonitega poslovanja v gospodarskem življenju, če se sum kaznivega dejanja potrdi z obsodilno sodbo, oziroma z vidika zagotovitve čimprejšnjega nemotenega poslovanja, neobremenjenega s potekom kazenskega postopka, če se izkaže, da očitke o storitvi kaznivega dejanja ni bil utemeljen.

Zaradi kontinuirane vpetosti pravnih subjektov v gospodarsko dejavnost se določeni vzorci ravnanj, poslovnih odločitev in drugih dejavnosti, ki jih Kazenski zakonik (KZ-1,

⁵ „Pravica do sojenja brez nepotrebnega odlašanja je zagotovljena vsakomur, ki kot stranka nastopa v sodnem postopku (posamezniku ali pravni osebi).“ (Šturm, 2002: 254)

⁶ Uradni list RS, št. 63/1994, 32/2007 – ZKP-UPB4, 40/2007 – ZDT-E, 102/2007 – ZSKZDČEU, 21/2008 – Odl. US, 23/2008 – ZB-PP-B, 65/2008 – Odl. US, 89/2008 – Odl. US, 68/2008 – ZKP-I, 77/2009 – ZKP-J, 91/2011 – ZKP-K.

⁷ „[...] gre v tem uvodnem stadiju za odkrivanje kaznivih dejanj, ki zahteva največ operativnega dela (poizvedb, ogledov, preverjanj itd.), kar predpostavlja agilnost in hitrost kot temeljna pogoja učinkovitosti.“ (Dežman in Erbežnik, 2003: 782)

2008, 2009, 2011)⁸ opredeljuje kot gospodarsko poslovanje,⁹ lahko hitro širijo in pri kaznivih ravnanjih lahko tudi hitro prerastejo v široko pahljačo nezakonitih, kaznivih dejanj, ki se pojavljajo oziroma izvajajo skupaj z drugimi, tudi povsem zakonitimi poslovnimi odločitvami in procesi. To lahko že samo po sebi predstavlja težavo pri ugotavljanju in zbiranju dokazov za namene kazenskega postopka, saj je treba razločiti nezakonito, morda celo kaznivo delovanje in poslovanje od zakonitega. Meja med njima je lahko zabrisana, zakonito poslovanje pa se lahko izvaja z namenom zabrisati predhodno nezakonito poslovanje, kar je morda najbolj tipično pri kaznivem dejanju pranja denarja. Prav pri tem kaznivem dejanju se v sodni praksi pojavljajo velike težave pri dokazovanju, še posebej pa pri dokazovanju predhodnih kaznivih dejanj (Urad RS za preprečevanje pranja denarja, 2011: točka 3.1.4).

Velja ugotovitev, da se zlasti v zahtevnejših in obsežnejših zadevah gospodarske kriminalitete kazenski postopki na sodiščih vodijo dolgo, praviloma več let (Kozina, 2012), kar gotovo ni ustrezno sporočilo družbi, še manj pa pravnim subjektom, udeleženim v gospodarskem življenju, kaj je v tem okviru nesprejemljivo ravnanje. Prav zaradi specifičnosti gospodarskega življenja, kjer se dnevno sklepajo raznovrstni posli, ob tem pa oblikujejo različne uzance obnašanja, ki poleg obstoječe zakonodaje prav tako predstavljajo okvir delovanja, bi morala biti tovrstna sporočila iz vodenih, zaključenih kazenskih postopkov relativno hitra, če že ne sprotna in v tem smislu usmerjevalna. Kolikor se pravnomočnost sodb doseže s prevelikim časovnim zamikom od tistih razmer v gospodarstvu, ki so pomenile ustrezno okolje za izvršitev kaznivih dejanj, njihovega preventivnega učinka ni mogoče pričakovati ali pa le v omejenem obsegu.

4 Pravne podlage kot izhodišče za hitrejšo obravnavanje (gospodarske) kriminalitete

4.1 Splošno

Gotovo so tudi ta spoznanja spodbudila različne programske zapise v nekaterih državnih dokumentih o potrebnosti in nujnosti učinkovitejšega, hitrejšega obravnavanja zadev gospodarske kriminalitete. Tako se v Resoluciji o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2012–2016 (ReNPPZK, 2012) med rešitvami za problem gospodarske kriminalitete predvideva „prioritetna obravnava

težjih, kompleksnejših in organiziranih oblik gospodarske kriminalitete“ ter med cilji izboljšanje učinkovitosti „odkrivanja, preiskovanja in pregona gospodarske kriminalitete“ ter pospešitev kazenskih postopkov.¹⁰ Ta pristop naj bi dobil tudi konkretnjšo zakonsko podlago s Predlogom zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku (ZKP-L) (2013), ki predlaga nov 143.c člen, po katerem smejo v primerih kaznivih dejanj zoper gospodarstvo preiskovalna dejanja, glavna obravnava in odločanje o rednih in izrednih pravnih sredstvih trajati le „najkrajši potrební čas“ in da je „dolžnost vseh organov, ki sodelujejo v kazenskem postopku, in organov, ki jim dajejo pravno pomoč (...), da postopajo posebno hitro“. Kljub splošni in načelni naravi navedene predlagane določbe, ki niti ne predvideva sankcije, če pri obravnavi konkretnega primera ne bi bila upoštevana, je indikativno, da se ta določba zgleduje po drugem odstavku 200. člena ZKP, ki na enak način predpisuje hitro postopanje v zadevah, ko je obdolženec v priporu. Vendar je v določbah o priporu to načelno izhodišče konkretizirano v drugih, nadaljnjih določbah o priporu, zlasti z eksplicitnim navajanjem rokov, v katerih morajo biti opravljena posamezna procesna dejanja oziroma odločitve, kar ne velja za predlagani 143.c člen ZKP.

4.2 Prikriti preiskovalni ukrepi

Poudariti je treba, da ima že veljavni ZKP določbe, iz katerih je mogoče razbrati praviloma hitro postopanje v zadevah gospodarske kriminalitete. Mednje sodijo tudi nekatere določbe o prikritih preiskovalnih ukrepih v ZKP, saj so med t. i. kataloškiimi kaznivimi dejanji, zaradi katerih je možno odrediti navedene ukrepe, tudi nekatera izmed kaznivih dejanj zoper gospodarstvo. Tako so na primer v 1. točki četrtega odstavka 149.a člena ZKP, ki našteva kazniva dejanja, v zvezi s katerimi se lahko odredi ukrep tajnega opazovanja, upoštevana kazniva dejanja, za katera je v zakonu predpisana kazen zapora petih ali več let, med katera spadajo tudi nekatera tipična kazniva dejanja gospodarske kriminalitete, kot je povzročitev stečaja z goljufijo ali nevestnim poslovanjem po 226. členu KZ-1, oškodovanje upnikov po 227. členu KZ-1, poslovna goljufija po 228. členu KZ-1, zloraba položaja ali zaupanja pri gospodarski dejavnosti po 240. členu KZ-1, pranje denarja po 245. členu KZ-1, davčna zatajitev po 249. členu KZ-1 ali pa nekatere kvalificirane oblike kaznivih dejanj iz XXIV. poglavja KZ-1. V 2. točki četrtega odstavka 149. člena ZKP pa so izrecno navedena tudi kazniva dejanja izdaje in neupravičene pridobitve poslovne skrivnosti po 236. členu KZ-1, zlorabe notranje informacije po 238. členu KZ-1 in ponarejanje in uporaba ponarejenih vrednotnic ali vrednostnih

⁸ Uradni list RS, št. 55/2008, 66/2008 – popr., 39/2009, 55/2009 – Odl. US, 91/2011.

⁹ Opredelitve pojmov gospodarske dejavnosti in gospodarskega poslovanja v desetem in enajstem odstavku 99. člena KZ-1.

¹⁰ Glej predvidene rešitve in cilje v točkah 6.2.3 in 6.2.4 ReNPPZK (2012).

papirjev po 244. členu KZ-1.¹¹ Za nekatera od navedenih kaznivih dejanj (zloraba notranje informacije po 238. členu KZ-1 in pranje denarja po 245. členu KZ-1) in za nekatera korupcijska kazniva dejanja v gospodarstvu (po 241. in 242. členu KZ-1) je mogoče odrediti tudi ukrep nadzora elektronskih komunikacij, kontrolo pisem in drugih pošilk, kontrolo računalniškega sistema, prisluškovanje in snemanje pogovorov (s privolitvijo vsaj ene osebe, udeležene v pogovoru) po prvem odstavku 150. člena ZKP. Ne le da obveznost hitrega postopanja pri izvajanju navedenih prikritih ukrepov zahteva že sam ZKP z določeno opredeljenimi časovnimi roki, za katere so lahko odobreni, temveč je treba po koncu izvajanja teh ukrepov na podlagi gradiva, ki je bilo pridobljeno s prikritimi preiskovalnimi ukrepi, v dveh letih začeti kazenski pregon ali pa v nasprotnem primeru to gradivo uničiti (drugi odstavek 154. člena ZKP).

V ReNPPZK (2012: točka 6.2.1) je navedeno, da je gospodarsko kriminaliteto „zaradi njene specifičnosti težko odkriti, preiskovati in sankcionirati. Obseg odkrite gospodarske kriminalitete je tako odvisen od sposobnosti in zmožnosti organov odkrivanja, zakonodaje, pripravljenosti oškodovancev in drugih za prijavljanje kaznivih dejanj, interesov nosilcev oblasti itd.“ Glede na tako spoznanje in izrecno zahtevo v ZKP, da se prikriti preiskovalni ukrepi odredijo takrat, ko se določeno kataloško kaznivo dejanje z drugimi ukrepi „ne more odkriti, preprečiti ali dokazati oziroma bi bilo to povezano z nesorazmernimi težavami“ (prvi odstavek 149.a člena, prvi odstavek 155.a člena), ali da „se z drugimi ukrepi ne bi dalo zbrati dokazov“ (prvi odstavek 150. člena ZKP), je relevantno vprašanje, zakaj se prikriti preiskovalni ukrepi v zadevah gospodarske kriminalitete skorajda ne uporabljajo kot metoda odkrivanja (vsaj kolikor je mogoče razbrati iz sodne prakse Vrhovnega sodišča RS), še posebej glede na to, da se nekateri ukrepi lahko odredijo celo v primerih, ko se kaznivo dejanje šele pripravlja (prvi odstavek 149.a člena, prvi odstavek 150. člena ZKP). Glede na značilnosti (kontinuiranega) opravljanja gospodarske dejavnosti in posledično tudi delovanja storilcev tovrstnih kaznivih dejanj je mogoče v gospodarskem poslovanju pričakovati tudi predhodno pripravljane pogojev za izvršitev določenega kaznivega dejanja (ali dejanj) oziroma izkoriščanje že nastalih ali ustvarjenih situacij za uspešno izvedbo določenega kaznivega dejanja (ali dejanj), za ponovno izvršitev ali izvrševanje nadaljnjih kaznivih dejanj. Spremljanje take dejavnosti storilcev kaznivih dejanj zoper gospodarstvo v ustreznem daljšem časovnem obdobju, tudi z uporabo prikritih preiskovalnih ukrepov, bi vsekakor zagotovilo kvalitetnejše dokaze za kazenski postopek, kakor pa je to

¹¹ Za ista kazniva dejanja po četrtem odstavku 149.a člena ZKP se glede na prvi odstavek 155.a člena ZKP sme odrediti tudi ukrep tajnega delovanja.

mogoče z njihovim naknadnim zbiranjem z drugimi dokaznimi sredstvi po že izvršenih kaznivih dejanjih.¹² Pravočasna zagotovitev relevantnih dokazov za obstoj kaznivega dejanja je namreč eden izmed bistvenih pogojev za izvedbo kazenskega postopka brez nepotrebnega odlašanja.

4.3 Začasno zavarovanje zahtevka za odvzem premoženjske koristi

Še bolj je hitro reševanje zadev gospodarske kriminalitete pogojeno z nekaterimi določbami XXVIII. poglavja ZKP, kjer je urejen postopek odvzema premoženjske koristi, podkupnin ter denarja ali premoženja nezakonitega izvora. Za kazniva dejanja gospodarske kriminalitete je namreč eden glavnih motivov storitve kaznivega dejanja prav pridobitev protipravne premoženjske koristi. Včasih je »pridobitev protipravne premoženjske koristi« celo predpisan zakonski znak (še posebej pri nekaterih kvalificiranih oblikah kaznivega dejanja). Pri teh kaznivih dejanjih bo zato že v predkazenskem postopku odrejeno začasno zavarovanje zahtevka za odvzem premoženjske koristi (drugi odstavek 502. člena ZKP) pomenilo obveznost hitrega vodenja kazenskega postopka v vseh nadaljnjih fazah.¹³ Postopek bo moral biti izveden hitro že zaradi časovnih omejitev, ki jih za trajanje začasnega zavarovanja predpisuje določba 502.b člena ZKP (po vložitvi obtožnice do izreka sodbe sodišča prve stopnje skupno trajanje ne sme presežati treh let), posebej pa je obveznost posebno hitrega postopanja predpisana v prvem odstavku 506.a člena ZKP. Posebno hitro postopanje sodišča je predvideno tudi za odločanje o samem predlogu za odreditev, podaljšanje, spremembo ali odpravo začasnega zavarovanja; enaka obveznost je določena za organe v predkazenskem postopku, če je bilo tako zavarovanje odrejeno, kazenski postopek

¹² Ob tem je seveda nujno opozoriti, da morajo biti tudi pri tovrstni dejavnosti organov odkrivanja izpolnjeni vsi ostali zakonski pogoji za odrejanje prikritih preiskovalnih ukrepov (predvsem izkazan obstoj – praviloma – utemeljenih razlogov za sum, da je določena oseba izvršila, izvršuje ali pripravlja izvršitev katerega od navedenih kataloških kaznivih dejanj). Preizkus teh pogojev je pristojnost odredbodajalca, to je državnega tožilca ali preiskovalnega sodnika (v nekaterih primerih tudi senata pristojnega sodišča).

¹³ Določbe 502. člena ZKP o začasnem zavarovanju zahtevka za odvzem premoženjske koristi je ob izpolnjenih ostalih pogojih iz prvega odstavka tega člena treba razumeti kot obvezen ukrep. Predlog za odreditev je v pristojnosti državnega tožilca, vendar je glede na ostale naloge in pristojnosti, ki jih imajo organi odkrivanja, pričakovati, da bo predlog državnega tožilca večinoma temeljil na njihovi pobudi. Od utemeljitve pobud oziroma predlogov za odreditev začasnega zavarovanja pa bo odvisna odločitev sodišča, posledično pa tudi obveznost hitrosti postopanja v morebitnem nadaljnjem kazenskem postopku.

pa se v teh primerih šteje za prednostnega.¹⁴ Odreditev začasnega zavarovanja je torej namenjena zagotovitvi možnosti, da se taka protipravna premoženjska korist po zaključenem kazenskem postopku odvzame (in da se prepreči, da bi jo obdolženec sam ali prek drugih oseb uporabil za nadaljnjo kriminalno dejavnost ali da bi jo skrnil, uničil ali kako drugače z njo razpolagal z namenom onemogočiti ali otežiti njen odvzem. Hitrost postopanja je predpisana zato, da se obdolžencu čim krajši možni čas preprečuje prosto in zakonito razpolaganje s to lastnino, če se v kazenskem postopku izkaže, da njena pridobitev ni rezultat storitve (domnevnega) kaznivega dejanja. Upoštevanje teh okoliščin je še posebej pomembno, če gre za subjekte gospodarskega poslovanja, saj je zaradi takega ukrepa lahko ogroženo ali celo onemogočeno njihovo nadaljnje, sicer zakonito poslovanje.

Čeprav bi bilo mogoče že na podlagi določb ZKP, ki urejajo začasno zavarovanje zahtevka za odvzem premoženjske koristi, pričakovati, da bodo postopki v primerih, kjer so bili ti ukrepi odredeni, dejansko potekali (posebno) hitro, je že iz dosedanje sodne prakse razvidno, da to ni tako in da kazenski postopki celo v primerih takih začasnih zavarovanj, kljub izjemno visokim vrednostim, na katere se glasijo, trajajo predolgo.

4.5 Posamezna preiskovalna dejanja

Pomemben vpliv na izvedbo sojenja brez nepotrebnega zavlačevanja imajo lahko tudi v predkazenski postopek uvrščena posamezna preiskovalna dejanja, ki jih opravi policija ali preiskovalni sodnik na podlagi določb 164. do 166. člena ZKP. V prvem primeru (164. člen) gre za procesno veljavna preiskovalna dejanja (zaseg predmetov, osebna in hišna preiskava, ogled in odreditev izvedenstva), ki jih v praksi večinoma opravi policija. V zvezi z zadevami gospodarske kriminalitete je pomembno ali celo neizogibno dejanje za uspešno izvedbo dokaznega postopka zaseg predmetov, saj je za preverjanje in dokazovanje poslovnih dogodkov in odločitev, na podlagi katerih so bili ti izvedeni, praviloma pomembna poslovna, listinska dokumentacija oziroma elektronske naprave kot nosilci tovrstnih podatkov v digitalni obliki. To preiskovalno dejanje je lahko v tesni povezavi z ostalimi navedenimi preiskovalnimi dejanji, saj se zaseg predmetov najpogosteje opravi proti volji lastnika pri izvedbi hišne ali osebne preiskave, varnostne-

ga pregleda ali kot posledica izvajanja prikritih preiskovalnih ukrepov (Šugman Stubbs in Gorkič, 2011: 190). Zakonitost in s tem dejanska uporabnost zaseženih predmetov v dokazne namene bo zato v nadaljnjem kazenskem postopku odvisna predvsem od zakonitosti izvajanja teh predhodnih oziroma spremljajočih preiskovalnih dejanj. Preverjanje in ugotavljanje okoliščin v zvezi z zasegom predmetov lahko zato pomembno vplivata na izvedbo poznejšega dokaznega postopka brez nepotrebnih zavlačevanj in na njegov končni (ne)uspeh v smislu presojanja utemeljenosti obtožbenega zatrjevanja.

Po določbah ZKP zaseg predmetov ni časovno omejen ukrep. Začasnost zasega je vezana le na čas trajanja kazenskega postopka, po njem pa se taki predmeti upravičencu vrnejo (224. člen ZKP), razen če gre za predmete, „ki se morajo po kazenskem zakonu vzeti“ (prvi odstavek 220. člena ZKP). Glede na določbe 498. člena ZKP se trajno odvzamejo tudi v posebej določenih primerih, čeprav se kazenski postopek ne konča z obsodilno sodbo. Tej zakonski nedorečenosti se je ZKP izognil v določbah, ki urejajo zaseg elektronskih naprav (sedmi odstavek 223.a člena ZKP), kjer je določeno, da se ta naprava „hrani, dokler podatki niso shranjeni na način, ki zagotovi istovetnost in integriteto zaseženih podatkov, vendar ne več kot tri mesece od dneva pridobitve“. Kadar izdelava take kopije ni mogoča, pa je dopustna hramba elektronske naprave (ali dela elektronske naprave, ki vsebuje iskane podatke) največ šest mesecev po dnevu pridobitve. Nedvomno tudi ta določba pomeni določen vpliv in pritisk na organe, ki delujejo v kazenskem postopku, da postopek vodijo hitreje, kot v primerih, ko tak zaseg ne bi bil odrejen ali ne bi bilo časovne omejitve. Ob tem se zastavlja vprašanje, kako ravnati v primerih, ko bi navedeni šestmesečni rok pretekel (kopija tudi ne bi bila izdelana), kazenski postopek, ki je bil začel, pa še ni bil končan. Podatke, relevantne za kazenski postopek, bi v tem primeru moral zajemati zapisnik o preiskavi elektronske naprave, opravljene skladno z določbami 219.a člena ZKP. Za nadaljnjo uporabnost takega zapisnika v dokazne namene kazenskega postopka je pomembna določba enajstega odstavka 219.a člena ZKP, po kateri „sodišče svoje odločbe ne sme opreti na zapisnik o preiskavi in na tako pridobljene podatke“, če je bila ta preiskava opravljena brez odredbe sodišča, v nasprotju z njo ali brez pisne odobritve imetnika oziroma uporabnika elektronske naprave (kot je opredeljen v drugem odstavku 219.a členu ZKP). Zaseg ali ravnanje z zaseženo elektronsko napravo v nasprotju s citiranimi določbami ZKP bi glede na navedeno lahko bistveno zapletel in razširil dokazni postopek, če bi se morale okoliščine v zvezi s tem razjasnjevati v tej fazi kazenskega postopka; v končni posledici pa lahko pride do izločitve tako pridobljenih dokazov in do neuporabe pri razsodbi.

Po 165. in 165.a členu ZKP gre za dejanja, ki jih predlaga državni tožilec zaradi zavarovanja dokazov, še preden je znan

¹⁴ V tem pogledu se v praksi ugotavljajo določene komunikacijske težave med odločilnimi organi predkazenskega postopka. Tako Majhenič (2012:148) izpostavlja: »Žal se učinkovit odvzem protipravne premoženjske koristi še vedno ne razvija. [...] Spremljamo tudi cilj odvzema protipravno pridobljene premoženjske koristi, saj so bile povsod, kjer so bili dani razlogi, izvedene finančne preiskave in podane pobude za začasno zavarovanje zahtevka za odvzem protipravno pridobljene premoženjske koristi. Pri tem v večini primerov nismo dobili povratne informacije tožilstva o njihovi odločitvi glede dane pobude.«

storilec kaznivega dejanja (165. člen ZKP), ali pa izključno zato, da mu bo v pomoč pri odločitvi, ali naj kazensko ovadbo zavrže ali začne kazenski pregon (165.a člen ZKP), zato v teh primerih ni mogoče prepoznati določenega neposrednega učinka na učinkovitejšo izvedbo nadaljnega kazenskega postopka z vidika sojenja v razumnem roku. V tem pogledu je pomembnejša možnost, ki jo ima preiskovalni sodnik po 166. členu ZKP. Pogoji za opravo teh dejanj je, da „bi jih bilo nevarno odlašati“, s čimer se nakazuje možen vpliv na nadaljnje vodenje morebitnega kazenskega postopka.¹⁵ Pri tem sta torej odločilna dva pogoja, in sicer nevarnost, da tega dejanja ne bo mogoče več opraviti v kazenskem postopku, ter ocena, da gre za tako pomemben dokaz, da bo odločilnega pomena za dokazovanje kaznivega dejanja. Ker preiskovalni sodnik (neposredno) ne sodeluje v predkazenskem postopku, ne more biti seznanjen s tistimi razlogi, s katerimi sicer v tej zvezi razpolagajo bodisi že državni tožilec ali le policija.¹⁶ Zato so bistvenega pomena utemeljitve razlogov v predlogu preiskovalnemu sodniku, s katerimi se dovolj nazorno predstavi nujnost izvedbe dokaza na predlagani, anticipirani način, kakor tudi njegov bistveni pomen za dokazovanje kaznivega dejanja.

V zvezi z izvedbo preiskovalnega dejanja po 166. členu ZKP je treba opozoriti na Načelno pravno mnenje občne seje Vrhovnega sodišča (2012: 7), kjer je glede hišne in osebne preiskave med drugim navedeno: „To pa ne pomeni, da je uporaba 166. člena ZKP izključena pred zahtevo za preiskavo. Preiskovalni sodnik lahko v določenem primeru z namenom zavarovanja dokazov opravi posamezna preiskovalna dejanja tudi na pobudo policije ali na lastno pobudo, če državni tožilec ni prisoten, ter ob doslednem upoštevanju pogojev iz 166. člena ZKP, zlasti ob presoji, da gre pri tem za dejanja, ki bi jih bilo nevarno odlašati (sodba VS RS I Ips 208/2005 z dne 21. 12. 2006). Kot nujno preiskovalno dejanje po 166. členu ZKP se lahko opravi tudi hišna preiskava. Cilj hišne preiskave je prijetje osumljenca oziroma obdolženca ali zbiranje materialnih dokazov zoper njega. Že iz narave hišne preiskave izhaja, da je njen cilj mogoče doseči le, če osumljenec oziroma obdolženec za preiskavo ne izve pred njeno izvedbo. Če policija

oceni, da z angažiranjem državnega tožilca zaradi nujnosti izvedbe preiskovalnega dejanja cilj preiskave ne bo dosežen oziroma, če državni tožilec ni dosegljiv, lahko sama poda pobudo preiskovalnemu sodniku, da dredi hišno preiskavo. V tem primeru mora policija preiskovalnemu sodniku izkazati okoliščine, ki kažejo na nevarnost odlašanja, in navesti, kdaj bo hišna preiskava (kot nujno preiskovalno dejanje) opravljena. Šele na podlagi teh podatkov lahko preiskovalni sodnik presodi, ali so izpolnjeni pogoji za izdajo odredbe na podlagi 166. člena ZKP. Nevarnost odlašanja je podana, kadar obstaja verjetnost, da določenega preiskovalnega dejanja kasneje med kazenskim postopkom ne bo mogoče opraviti. Ker gre za izjemo od pravila, da predlog za opravo nujnega preiskovanega dejanja preiskovalnemu sodniku poda državni tožilec, je potrebno pojem nevarnosti odlašanja razlagati ozko (sodba VS RS I Ips 89/2007 z dne 21. 6. 2007).“

Iz povzetega načelnega pravnega mnenja je zato mogoče zaključiti, da bo predlog za izvedbo preiskovalnega dejanja po 166. členu ZKP praviloma dal državni tožilec, izjemoma pa lahko tudi policija. V takem primeru mora policija obrazložiti vse omenjene posebne okoliščine, tudi tiste, ki narekujejo neposredno vložitev pobude preiskovalnemu sodniku mimo državnega tožilca, saj se sicer tvega, da preiskovalni sodnik pobudi ne bo ugodil.

Pri preiskovalnem dejanju po 166. členu ZKP je treba izpostaviti, da pogoja nevarnosti odlašanja ni mogoče enačiti z nevarnostjo, da bi osumljenec preklical priznanje, ki ga je dal policiji (Horvat, 2004: 382), še zlasti glede na možnost, ki jo ima policija, da sama zasliši osumljenca po 148.a členu ZKP.

5 Sklep

Predstavljene pristojnosti policije v predkazenskem postopku zajemajo le relativno ozek spekter njihove dejavnosti pri odkrivanju in preiskovanju kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete, ki pa lahko predstavljajo pomemben, včasih celo odločilen vpliv na izvedbo sojenja v razumnem roku, če do njega pozneje pride. Pri tem ni bila obravnavana soodvisnost delovanja policije in državnega tožilstva ter možne oblike sodelovanja policije z drugimi državnimi organi (v obliki specializiranih preiskovalnih skupin) ali v okviru mednarodnega policijskega sodelovanja, kar je tudi lahko izjemnega pomena za nadaljnji kazenski postopek in izvedbo sojenja v razumnem roku. V vseh teh primerih pa gre tako za vprašanje zadostnosti dokazov kakor tudi za vprašanje, ali so zbrani dokazi pridobljeni zakonito, saj je od tega odvisna njihova uporabnost v sodnem postopku. Že sam dvom v zakonitost pridobljenega dokaza pomeni zavlačevanje postopka, saj se dokazovanje razširja na preverjanje okoliščin glede načina

¹⁵ V komentarju ZKP se navaja, da je nevarnost odlašanja „podana, kadar obstaja verjetnost, da določenega preiskovalnega dejanja med kazenskim postopkom ne bo mogoče več opraviti“ (Horvat, 2004: 382).

¹⁶ Za izvedbo takega nujnega preiskovalnega opravila se bo sicer lahko preiskovalni sodnik (po uradni dolžnosti ali na predlog državnega tožilca) odločil tudi po vloženi zahtevi za preiskavo, vendar pred zaslišanjem obdolženca oziroma pred odločitvijo o njeni utemeljenosti. V takem primeru bo preiskovalni sodnik že razpolagal z določenim spisovnim gradivom, na katerem bo temeljila zahteva za uvedbo preiskave in bo tudi na tej podlagi mogel presoditi, ali je izvedba takega preiskovalnega dejanja nujna oziroma ali je z njim „nevarno odlašati“.

pridobitve dokaza in dokazovanje ni več osredotočeno le na ugotavljanje objektivnih in subjektivnih znakov obravnavanega kaznivega dejanja. Pomen dokazov, zbranih v predkazenskem postopku, in njihov vpliv na sojenje v razumnem roku, je morda najbolj očitno ob zaključenih kazenskih postopkih na predobravnavnih narokih ali pa na podlagi sprejetih sporazumov o priznanju krivde (Ostruh, 2012: 103), ko odločitve praviloma temeljijo na prepričljivosti, količini, kakor tudi (včasih celo predvsem) zakonitosti dokazov, na katerih se utemeljuje očitek storitve kaznivega dejanja. Podobni učinki so neizogibni tudi v nadaljnjih fazah postopka, predvsem na glavni obravnavi, kjer je skoncentrirano izvajanje dokazov, tudi tistih, ki so bili pridobljeni že v predkazenskem postopku.

Literatura

1. Dežman, Z. in Erbežnik, A. (2003). *Kazensko procesno pravo Republike Slovenije*. Ljubljana: GV Založba.
2. Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. (1994). *Uradni list RS*, (33/94).
3. Horvat, Š. (2004). *Zakon o kazenskem postopku (ZKP) s komentarjem*. Ljubljana: GV Založba.
4. Jenull, H. (2010). Stečajna kriminaliteta. *Pravnik*, 65(1–2), 29–75.
5. Kazenski zakonik [KZ-1]. (2008, 2009, 2011). *Uradni list RS*, (55/08, 66/08, 39/09, 55/09, 91/11).
6. Kozina, J. (2012). Justicija s skrhanim mečem in nezavezanih oči – bridka prispedoba pregona kriminala belih ovratnikov v Sloveniji. V *5. konferenca kazenskega prava in kriminologije* (str. 151–160). Ljubljana: GV Založba.
7. Majhenič, D. (2012). Odkrivanje in pregon gospodarske kriminalitete z vidika preiskovalcev Nacionalnega preiskovalnega urada. V *5. konferenca kazenskega prava in kriminologije* (str. 142–150). Ljubljana: GV Založba.
8. Načelno pravno mnenje Vrhovnega sodišča RS z dne 6. 4. 2012. (2012). *Pravna mnenja občnih sej Vrhovnega sodišča RS*, (1), str. 7.
9. Ostruh, B. (2012). Odmera kazni na podlagi sporazuma o priznanju krivde – analiza primera. V *5. konferenca kazenskega prava in kriminologije* (str. 101–107). Ljubljana: GV Založba.
10. Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o kazenskem postopku (ZKP-L). (22. 1. 2013). *Poročevalec Državnega zbora RS*.
11. Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2012–2016 [ReNPPZK]. (2012). *Uradni list RS* (83/12).
12. *Strategija obvladovanja gospodarske kriminalitete v Republiki Sloveniji*. (2012). Sklep Vlade Republike Slovenije z dne 5. 7. 2012.
13. Šturm, L. (ur.) (2002). *Komentar Ustave Republike Slovenije*. Ljubljana: Fakulteta za podiplomske državne in evropske študije.
14. Šugman Stubbs, K. in Gorkič, P. (2011). *Dokazovanje v kazenskem postopku*. Ljubljana: GV Založba.
15. Urad RS za preprečevanje pranja denarja. (2011). *Podatki iz poročila o delu Urada Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja za leto 2011*. Pridobljeno na http://www.uppd.gov.si/fileadmin/uppd.gov.si/pageuploads/deloUrada/letno_porocilo_2011_tiskovno.pdf
16. Ustava Republike Slovenije. (2006). *Uradni list RS*, (68/06).
17. Zakon o kazenskem postopku [ZKP]. (1994, 2007, 2008, 2009). *Uradni list RS*, (63/94, 32/07, 40/07, 102/07, 21/08, 23/08, 65/08, 89/08, 68/2008, 77/09, 91/11).

The Influence of the Police Investigative Activities on the Court Trial in the Reasonable Time

Damijan Florjančič, M.Sc., Supreme Judge at the Supreme Court of the Republic of Slovenia.

Initial pre-trial proceedings, as prescribed in the current Criminal Procedure Act, govern several types of pre-trial activities that are within the competence of the police and do not generally have a formal detailed format. Their meaning, purpose and goal are to track down the offender when there are grounds for believing that an offence has been committed. The police, however, are entitled to execute other pre-trial activities with the approval of the investigating judge. These activities then become more formal, have greater impact in further criminal proceedings, and may have an impact on the trial within a reasonable time period, especially when based on appropriate police measures and actions decided in the initial pre-trial procedure. This applies in particular to decisions of the police, such as the ability to present convincing arguments or proposals to the prosecutor or to the investigating judge, as well as the ability to conduct measures and actions in accordance with the law concerning the validity of evidence. In the case of economic crime, we can observe that there are specific measures emphasized in this article; namely the implementation of covert investigation, temporary seizure of or a freezing order on the proceeds of a crime and some others specific investigative acts covered under the provisions of Article 164 and 166 of the Code of Criminal Procedure, in order to present their possible impact on further criminal proceedings or trial without undue delay.

Keywords: trial within a reasonable time, trial without undue delay, initial pre-trial proceeding, undercover investigation measures, temporary seizure of or freezing order on the proceeds of a crime, investigative action

UDC: 343.1